

L'Institut d'Estudis Món Juïc

Tessa Calders i Artís - Esperança Valls i Pujol

www.institutmonjuic.cat

*info@institutmonjuic.cat

Resum

L'Institut d'Estudis Món Juïc és una institució independent que es va crear l'any 2005 amb la voluntat de potenciar l'estudi, la divulgació i la preservació de la cultura jueva en tots els territoris de llengua catalana. El projecte més destacable d'aquest institut és la Xarxa de Calls, l'objectiu del qual és donar cabuda a totes les viles i ciutats catalanes on hi hagué presència jueva, fins a l'època medieval per tal d'aprofundir en el coneixement del nostre passat jueu.

Resumen

El Institut d'Estudis Món Juïc es una institución independiente creada el año 2005 con la voluntad de potenciar el estudio, la divulgación y la preservación de la cultura judía en los territorios de lengua catalana. Su proyecto más destacable es la Red de Juderías, con el objetivo de acoger a todas las villas y ciudades con herencia cultural hebrea hasta la época medieval

Abstract

The Institut d'Estudis Món Juïc is an independent institution that was created in 2005 with the aim of promoting the study, dissemination and preservation of Jewish culture in all territories of Catalan language. The most relevant project of this institute is the Xarxa de Calls, the principal object of which is to include all Catalan towns and cities where there was a Jewish presence until medieval times to increase the knowledge of our Jewish past.

Paraules clau: institut de recerca; Judaisme Català.

Tessa Calders i Artís (Mèxic D.F. 27 -XII-1950) Llicenciada en Arqueologia del Pròxim Orient; Llicenciada en Llengua i Literatura Hebrees i Aremees; Doctora en Semítiques. Professora titular del Departament de Filologia Clàssica, Romànica i Semítica de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona; Coordinadora de la Secció d'Estudis Hebreus i Arameus. Vocal de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics, filial de l'IEC. Presidenta de l'Institut Privat d'Estudis Món Juïc. Línies d'estudi: Judaisme català i pensament jueu.

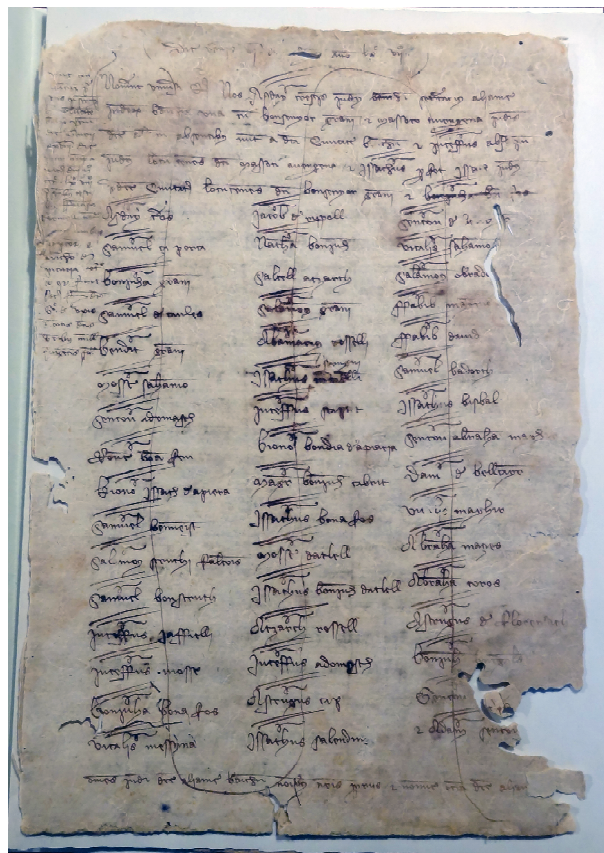
Esperança Valls i Pujol (Barcelona, 23 -I-1973). Llicenciada en Filologia Hebrea i Diplomada en Estudis Avançats d'Hebreu i Arameu per la Universitat de Barcelona. Doctora per la Universitat de Girona. Investigadora Post-Doctoral de la Rothschild Foundation Europe a l'Institut d'Estudis Món Juïc. Tresorera de l'Institut d'Estudis Món Juïc. Línies d'estudi: Judaisme català i manuscrits Hebreus.

L'Institut d'Estudis Món Juïc

Tessa Calders i Artís - Esperança Valls i Pujol
Institut d'Estudis Món Juïc

L'Institut d'Estudis Món Juïc és una institució independent que es va crear el 2005 amb la voluntat de potenciar l'estudi, la divulgació i la preservació de la cultura jueva en tots els territoris de llengua catalana.¹ El judaïsme que es va desenvolupar en els territoris de parla catalana en època medieval és extraordinari, tant des del punt de vista del pensament, com de la solidesa literària i científica. El fet que coincidissin en el mateix temps i el mateix espai els corrents jueus més sublimes del moment procedents de l'Al-Àndalus, del centre d'Europa i també de Provença, feren possible un moviment ideològic propi i molt original, que entre altres aspectes, propicià unes relacions amb el poder social i polític cristià particulars i diferenciades de les que es desenvolupaven a Sefarad. De tal manera, que nasqué una nova concepció del judaisme que proporcionà figures cabdals que d'aleshores ençà no han deixat de ser referents del judaisme universal.

En aquests anys ens hem consolidat com un referent internacional del judaisme català. Els treballs de recerca i les actes publicades en cada un dels congressos han permès la divulgació arreu del món acadèmic del nostre patrimoni cultural jueu i de la nostra identitat. Entre les nombroses activitats i projectes de recerca que portem a terme, el *Congrés per a l'estudi dels jueus en territoris de llengua catalana* és una de les més rellevants. L'octubre de 2015 vam celebrar la cinquena edició d'aquesta trobada, entre Barcelona i Palerm. Els anys 2001, 2004, 2007 i 2010 van tenir lloc les anteriors convocatòries a la Universitat de Barcelona i es va compartir la seu amb les ciutats de Girona, Cervera, Perpinyà i València. Aquesta

Cens de jueus de l'Aljama de Barcelona de 1367. Reial Acadèmia de Bones Lletres.

trobada periòdica d'estudiosos d'arreu del món ha comptat amb el patrocini i col·laboració de nombroses institucions.

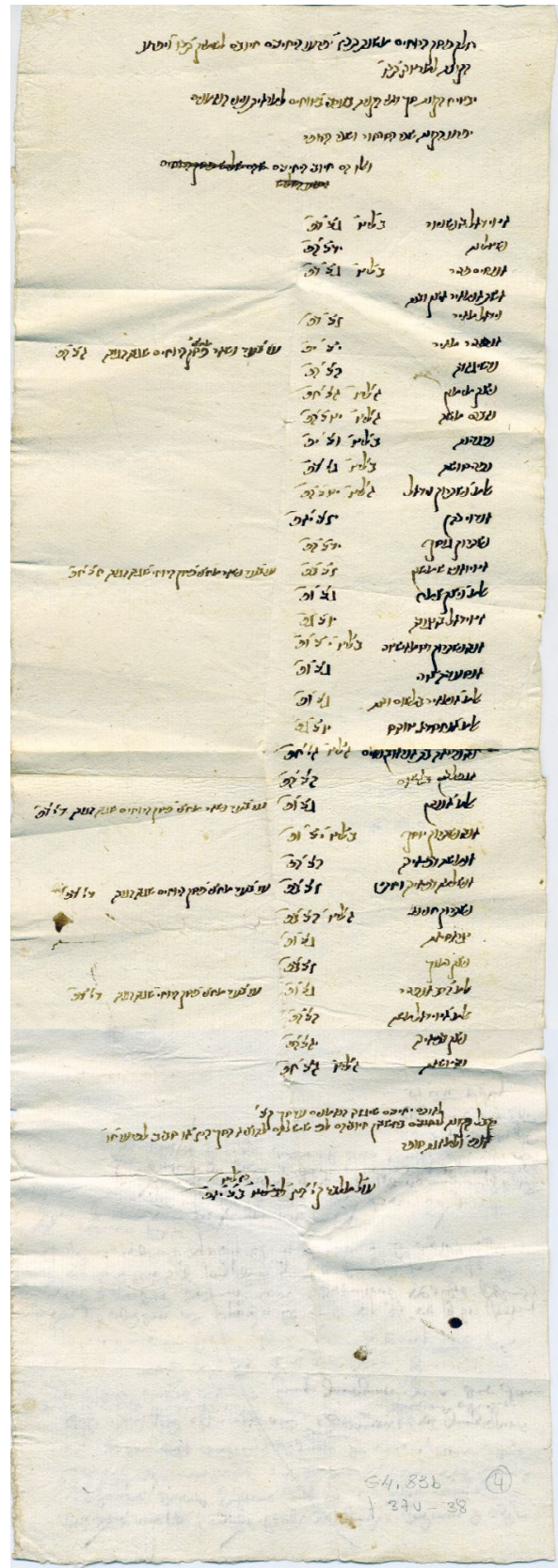
Dins del marc del congrés també volem reconèixer el mèrit de les persones que han dedicat la seva vida a estudiar i potenciar la singularitat del judaïsme català. A les jornades de 2007 vam retre homenatge al professor i catedràtic de la Universitat de Barcelona Josep Ribera i Florit. El 2010, després de la mort d'un dels més eminents hebraïstes i impulsors d'aquests estudis, el Dr. Eduard Feliu, volguérem perpetuar la seva memòria mitjançant un guardó que porta el seu nom i que edició rere edició volem lliurar a les persones,

estudiosos o institucions, que des del rigor han treballat, han entès i han fet conèixer la identitat del judaisme català. El primer any vam atorgar aquest premi als doctors Simon Schwarzfuchs, professor emèrit de la Universitat de Bar Ilan i Gérard Nahon, director d'estudis emèrit de l'École Pratique des Hautes Études, Section des Sciences religieuses, de París, coneguts en el món acadèmic internacional per les seves valuoses contribucions als estudis jueus i per haver-ne destinat una part rellevant al coneixement del judaisme català. A la darrera edició, vam atorgar el premi a Maria Cinta Mañé, de l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona.

Detall del Makhazor Catalonia, ritual per celebrar el Roix Ha-Xanà i el Iom Kipur segons el ritual català. Any 1280, Barcelona Ms.

D'altra banda, en tots els actes, accions i projectes de l'institut, considerem l'ús del català una qüestió fonamental. En aquesta línia, de l'any 2008 ençà convoquem el Premi *Cum Laude*, l'objectiu del qual és premiar la millor tesi doctoral de l'àmbit d'humanitats, escrita en català i defensada en qualsevol de les universitats catalanes.

Impost de la renda de la comunitat de Girona, any 1427, AHG Gi 4,83 bis 4b, document solt.

Aquest premi ha pogut fer-se realitat arran de la col·laboració amb la Xarxa Vives i amb la Generalitat de Catalunya. El guardonat, ultra obtenir un premi de 6.000€, veu publicada i distribuïda arreu la totalitat de la seva recerca en un període no superior a sis mesos. Des de la darrera convocatòria, i gràcies a un conveni signat amb la Direcció de Política Lingüística de la Generalitat, hem encetat una nova modalitat bianual que vol premiar la millor tesi escrita en la nostra llengua dins dels àmbits del dret i l'economia.

Pel que fa a la recerca en el nostre àmbit, alguns dels projectes més rellevants han estat la «Catalogació dels fons jueus de l'Arxiu Diocesà de Barcelona», amb la col·laboració de la Fundació Caixa Catalunya i l'Institut Ramon Muntaner, el «Regest de l'Arxiu Parroquial de Verdú relatius als jueus (1265-1484)», finançat per una entitat europea i en curs, el projecte de recerca «Caritat i assistència al Call de Barcelona (s. XIII-XIV)», que compta també amb un ajut de l'IRMU. Enguany, a més a més, hem obert una plaça de recerca post-doctoral centrada en l'estudi del judaisme català i de periodicitat bianual.

Aquestes recerques s'inclouen dins del macroprojecte central del nostre centre, «La Xarxa de Calls». Des de 2006 treballem en el projecte de creació d'una xarxa de calls catalana. L'objectiu de dit projecte és donar cabuda a totes les viles i ciutats catalanes on hi hagué presència jueva, fins a l'època medieval per tal d'aprofundir en el coneixement del nostre passat jueu i tant si compten amb vestigis arqueològics dels calls com si no. La creació d'una Xarxa de Calls «que compta amb el suport del Parlament de Catalunya, gràcies a la proposta de resolució aprovada el 2013, ideada, redactada i promoguda pel nostre institut—, suposarà avançar en el coneixement i la difusió del patrimoni jueu català.² Patrimoni que és molt més ric des del punt de vista documental i del llegat literari, que no pas monumental i arqueològic. Els jueus catalans mai no bastiren grans sinagogues,

ni cementiris amb epitafis rellevants. Això pot ser degut a que eren poc nombrosos (entre un 4% i 7% de la població), no gaudien de recursos econòmics extraordinaris i, potser fins i tot, perquè havien fet seu el caràcter sobri propi del tarannà català. Les restes arquitectòniques representen, doncs, un llegat escàs, que queda compensat per l'extraordinària riquesa documental i l'activitat literària que van produir els jueus catalans, la importància de la qual es pot dir que només hem començat a albirar.

És per aquesta raó que en aquesta xarxa hi tenen cabuda totes les viles catalanes, per petites que siguin, en les quals s'hagi detectat presència jueva. No només podem pensar en Girona, Tortosa, etc., ni en models que res tenen a veure amb l'esperit català, voler fer-ne una adaptació, és traïr l'ideal del país que pretenem construir. Aquesta iniciativa és oberta a tothom, independentment dels recursos econòmics de cada municipi. Pensem en una organització transversal i coral, sense protagonismes de cap mena. Estem ideant una estructura d'estat el resultat de la qual ha de ser l'excel·lència, i, un organigrama de gran abast, que contempli des de la recerca fins a les relacions empresarials, passant pel turisme, etc., sempre des del rigor i la seriositat. El nostre patrimoni bé s'ho val.

Un altre aspecte important d'aquest projecte és que volem involucrar-hi no només especialistes en el tema sinó també amplis sectors de la societat. És per això que arran d'un projecte d'investigació atorgat per la UB els anys 2010 i 2011, vam implicar en la recerca d'arxius un grup d'interns de Lledoners, i un altre d'interns i internes de Brians 1, que després d'un període de formació, van demostrar estar plenament capacitats per col·laborar en la nostra investigació.

En l'actualitat hem aconseguit el suport de Societat Catalana d'Estudis Hebraics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, la Comunitat Israelita de Barcelona, la Fundació Casa Cresques de

Pica trilingüe, procedent de Tarragona, (Museu Sefardí de Toledo, V-VIdC).

Relacions Catalunya-Israel d'Empresaris, el Departament de Semítiques de l'Universitat de Barcelona, el del Grup de Recerca «Chartae»-CC.TT.HH (Paleografia-Diplomàtica-Codicologia) de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'Associació de Relacions Culturals Catalunya-Israel, la Fundació Abadia de Montserrat, la Xarxa Vives d'Universitats i l'adhesió de diversos ajuntaments. Una de les col·laboracions més productives ha estat amb l'Agència Catalana de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, perquè ha començat a treballar en la construcció del portal de la Xarxa de Calls que serà l'eina fonamental per fer realitat aquesta iniciativa. També és rellevant l'acord que hem arribat amb el Departament d'Ensenyament per tal d'incloure diversos projectes i tallers en les activitats escolars, i amb l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca, per fer intercanvis d'investigadors, masters i seminaris entre les universitats d'Israel i d'aquí.

Des d'aquesta plataforma convidem els centres d'estudis, associacions, entitats i ajuntaments que

vulguin adherir-se a La Xarxa de Calls. Aquesta és una empresa de llarga durada que hauran de continuar les generacions futures. Per tal de fer-la operativa s'hi han d'implicar diversos estaments de la societat, el món acadèmic, els arxivers, els arqueòlegs, els estudiosos, les persones interessades en la nostra història i les institucions polítiques. Fer possible aquest projecte, convertiria el nostre país, sense cap mena de dubte, en un referent internacional pel que fa la recerca, l'estudi i la difusió del patrimoni jueu.

Notes

- 1.- www.institutmonjuic.cat
- 2.- El 2009, l'Institut Mòn Juïc fa fer un primer intent en aquest sentit i un cop explicat el projecte i haver rebut el suport explícit de PSC, IC, ERC i CiU -que va ser l'encarregada de presentar la proposta - es va desestimar per les pressions que rebé el tripartit per la por de Girona a perdre els privilegis que li suposava pertànyer a la Red de Juderías de España. Caminos de Sefarad, creada per aquesta ciutat l'any 1995. Us facilitem l'enllaç on es pot fer el seguiment d'aquella comissió:
http://www.parlament.cat/web/canal-parlament/se-quencia/videosindex.html?p_cp1=341117&p_cp3=341257